VNS 7/2020 vp

Ohessa lisäselvitystä kuulemiseen asiassa VNS 7 ynnä muuta

Oikeusvaltioperiaatetta ei ole EU:n tasolla tarkkaan määritelty, mutta sen pääpiirteet tunnetaan vakiintuneesti. EU:n tason oikeusvaltioperiaate on nähdäkseni jonkinlainen yhteinen nimittäjä eurooppalaisista keskeisistä perinteistä, joita on erotettu ainakin saksalainen, ranskalainen ja brittiläinen (common law). Erityisesti saksalaisessa perinteessä korostetaan sisällöllisyyttä, erityisesti perusoikeuksien suojaa. Valtiovallan kolmijako ja tuomioistuinten riippumattomuus ovat yhteisiä kaikille näille. Vaikka oikeusvaltioperiaatteen sisällöstä ei ole aivan täsmällistä määritelmää, tästä ei voi päätellä, että sen sisältö olisi mielivaltainen. Päinvastoin, oikeusvaltiollisuutta tarvitaan juuri mielivallan ja oikeusturvan heikentymisen torjumiseksi.

Eurooppalaisten arvojen suhteen Euroopan neuvosto on ollut edelläkävijä. Suomi päätti liittyä eurooppalaiseen arvoyhteisöön, kun Neuvostoliiton heikkeneminen ja rautaesiripun murtuminen teki sen mahdolliseksi. Näiden arvojen yksi hyvin keskeinen ilmentymä on Euroopan ihmisoikeussopimus. Euroopan unioninkin arvojen perusta on samassa eurooppalaisessa valtiosääntö- ja arvoperinteessä. Kysymys viittaa siihen dilemmaan, paljonko suvaitsemattomuutta on suvaittava. Ihmisoikeussopimuksen näkökulmasta katsottuna uskonnonvapaus on turvattu. Näin on tietysti myös oman perustuslakimme näkökulmasta. Uskonnonvapauteen kuuluu sekä yksilön oikeus harjoittaa uskontoaan että uskontokunnan oikeus kollektiivisena oikeutena. Vapausoikeuksien järjestelmässä ei voida välttää tämänkaltaisia arvoristiriitoja. Olennaista on kuitenkin juuri pitää huolta siitä, että uskonnonvapauden nimissä ei poljeta yksilöiden oikeuksia. Aivan vastaavat jännitteet kohdataan myös Suomen oikeudessa.

Viharikoksissa vähemmistönsuojan näkökulma on olennainen, koska suojan tarvetta on nimenomaan erilaisilla vähemmistöryhmillä. Meillä kiihottaminen kansanryhmää vastaan on se keskeinen rikoslain säännös, joka tulisi sovellettavaksi, samoin kuin rangaistuksen koventamisperuste, jos vastaava näkökohta ei tulisi esiin jo perustunnusmerkistössä. Ihmisoikeussopimus ei aseta rajoituksia sen suhteen, että kansanryhmään kohdistuvat uhkailut ja muut voivat tulla sovellettavaksi myös, jos yhteiskuntarauhaa uhataan vähemmistön taholta. Suomessa on sinänsä suhtauduttu sananvapauden suojaan liittyvistä syistä varauksellisesti sellaisiin kriminalisointeihin, joissa on kyse terrorismiin myönteisesti suhtautuvista ilmaisuista, jollei ilmaisu yllytä terrorismiin. Näkisin, että ihmisoikeuksien järjestelmä edustaa nimenomaan yhdenvertaista oikeuskäsitystä, eli jokaisella on yhtäläiset oikeudet ja vastuuta oikeuksiensa käytöstä. Vähemmistösuojasäännöksiä ja syrjinnän torjuntaa ei voi pitää positiivisena syrjintänä.

EU:n perusoikeusviraston tehtävänä on edistää EU:n perusoikeuskirjan toteutumista. Perusoikeuskirja on perussopimusten tasoinen asiakirja, jolla on oikeudellinen velvoittavuus. Se muistuttaa Euroopan ihmisoikeussopimusta, mutta on myös "uudempi" ja tietyllä tavalla rikkaampi. Toisaalta sen soveltamisala on rajatumpi, kuten se, että perusoikeuskirjan määräykset velvoittavat jäsenvaltioita ainoastaan silloin, kun ne soveltavat unionin oikeutta.

Esitin kuulemisessa, että rasismin ja muukalaisvihan torjunta on ollut tavallaan lähtökohtana koko perusoikeusulottuvuuden kehittymiselle EU:ssa, mikä kertoo teeman olennaisuudesta eurooppalaisissa arvoissa. Perusoikeuskirjassa on artiklat myös ikääntyneiden ja vammaisten oikeuksista, joten ei voi sanoa, että tällaiset oikeudet olisi EU-oikeudessa sivuutettu. Voi kuitenkin nähdä, että EU:n perusoikeusulottuvuuden kehittymisen syynä on toki alkuaan ollut juuri sellaiset kysymykset, joissa jäsenvaltioiden on myös yhteisin toimin edistettävä jokaisen oikeuksien toteutumista.

Särkijärvellä, 22.3.2021

Kimmo Nuotio